

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca Series *Humanistica*

humanistica.ro

Recenzie:

Dumitru Isac, Note de curs, fragmente și însemnări filosofice. Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2025, 376 p., ISBN 978-606-17-2502-1.

Codruța Liana Cuceu

How to cite this article:

Cuceu, Codruța Liana (2025) *Review of: Dumitru Isac, Note de curs, fragmente și însemnări filosofice. Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2025, 376 p., ISBN 978-606-17-2502-1.*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 23, pp. 202–206. DOI: 10.5281/zenodo.17655187

© 2025: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

imaginare, pentru a răspunde cu cea mai mare responsabilitate dinspre înconștient, e sarcina pe cât de imposibilă pe atât de posibilă pe care poate să și-o dea o psihanaliză veșnic *viiitoare*. La asta ne invită această nouă tranșă de arhivologie. Putea-vom s-o auzim în aceste vremuri deosebit de crude.

Anne Bourgain¹

Dumitru Isac, *Note de curs, fragmente și însemnări filosofice*. Ediție îngrijită de Ionuț-Constantin Isac și Victor Constantin Măruțoiu, notă asupra ediției, prefață și traduceri din limbi străine de Ionuț-Constantin Isac, postfață de Victor Constantin Măruțoiu, revizia traducerilor de Paul Andrei Mucichescu și Marcel Hosu, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2025, 376 p., ISBN 978-606-17-2502-1.

A așeza laolaltă note de curs, fragmente și însemnări filosofice din opera unui gânditor reprezintă un act de responsabilitate intelectuală poate prea rar întâlnită astăzi, când gesturile de conservare spirituală și de valorizare culturală sunt adesea umbrite de graba prezentului și de tentația efemerului, iar memoria gândirii riscă să fie lăsată pradă uitării. Tocmai de aceea, intenția de a oferi cititorilor nu doar șansa de a contempla o construcție teoretică finalizată, ci de a pătrunde în spațiul intim al gândirii în formare – acel laborator discret unde conceptele se nasc, se ajustează și, uneori, se risipesc deosebit de excepțional rafinament. Căci a lăsa să se întrevadă fragmentaritatea intimă a gândirii înseamnă a deschide o fereastră spre fragilitatea însăși a spiritului și a renunța la protecția oricăror forme definitive. Gestul editorial al lui Ionuț Constantin Isac și al lui Victor Constantin Măruțoiu lasă să se vadă curajul de a aduce la lumină o țesătură conceptuală încă incipientă, unde firele rămân vizibile, nodurile neascunse, iar urzeala își arată imperfecțiunile – aceleași pe care autorul, cu o rară distincție a spiritului, le-a semnalat el însuși, consemnând că paginile trebuie refăcute. În astfel de note din manuscrisele autorului se ghicește nu doar exigența unui gânditor față de propria operă, ci și modestia de a lăsa deschisă posibilitatea reluării, ca și cum filosofia însăși ar fi un act perpetuu de refacere.

În acest tip de expunere se află o noblețe aparte a celui care nu ascunde provizoriul, ci îl ridică la rang de mărturie. Fragmentul devine astfel asemenea unei frunze presate într-un ierbar, căci ideea poartă încă amprenta vieții, dar și fragilitatea ei. Cititorul nu mai contemplă doar o arhitectură definitivă, ci este chemat să pășească în atelierul gândirii, unde ezitarea se transformă în deschidere, iar incompletul capătă forța unei chemări. Aici, vulnerabilitatea se convertește în demnitate: a arăta că filosofia nu se naște doar din sisteme închise, ci și din curajul de a împărtăși ceea ce rămâne suspendat între început și împlinire.

Gândirea lui Dumitru Isac este expusă, în felul acesta, nu doar sub forma unor idei așezate în formule finale, ci chiar procesul viu al reflecției: tatonările, ezitățile, încercările parțiale și corecturile discrete. A face vizibil acest traseu interior echivalează cu o deschidere neobișnuită, căci cititorului i se oferă acces la „viața” însăși a ideilor, la jocul lor spontan, nu doar la forma lor cristalizată. Din această perspectivă, fragmentele devin spații de dialog, invitații adresate celui care le parcurge de a continua drumul, de a gândi împreună. Totodată, prin conservarea a ceea ce era menit să fie trecător – o notă marginală, o intuiție fugitivă –, se salvează un tezaur de experiențe intelectuale care, altfel, s-ar fi risipit. Aș spune că nici dimensiunea pedagogică a unui asemenea gest de diseminare nu este de neglijat: asemenea pagini oferă cititorilor de toate vârstele prilejul de a accesa nu doar idei, ci de a deprinde chiar meșteșugul gândirii, cu disciplina și răbdarea lui. În această îmbinare de transparență, dialog și pedagogie stă adevărata generozitate a unei asemenea inițiative editoriale.

Demn de a fi remarcat, actul prin care fiul, Ionuț Constantin Isac filosof el însuși, alege cu abnegație să scotă la lumină, să reunească fragmente aparent disparate și să îngrijească fragmentele tatălui său nu poate fi redus la o simplă intervenție editorială, ci se arată ca un act de „pietas” intelectuală, o atitudine prin care memoria devine responsabilitate, iar responsabilitatea se convertește

---

¹ ‘Paul Valéry’ University, Centre de Recherches Interdisciplinaires en Sciences Humaines et Sociales, Montpellier, ORCID: 0000-0002-8409-5662.

în ofrandă culturală. Poate fi, mai întâi, expresia unei fidelități filiale sau a unei dorințe personale de transmitere a unei moșteniri de spirit care transfigurează memoria personală într-o datorie culturală. În acest tip de grijă se recunoaște nu doar respectul față de moștenirea tatălui, ci și conștiința că fiecare idee, oricât de fragmentară, face parte dintr-o istorie a gândirii care nu trebuie lăsată să se piardă. Publicarea acestor scrieri nu trebuie, așadar, privită doar ca un exercițiu editorial, ci ca un act de gândire în sine, încărcat de semnificații multiple.

În primul rând, ea are o dimensiune a memoriei: prin grija sa, Ionuț Constantin Isac salvează din uitare ceea ce timpul și neglijența ar fi putut risipi. Este vorba, mai exact, de o formă de grijă care amintește de ceea ce Heidegger desemna prin *Sorge* – grija ca mod fundamental de a fi al Dasein-ului. Desigur, aici termenul nu este folosit în accepțiunea sa ontologică strictă, ci ca analogie: grija pentru ființa tatălui se concentrează și se continuă acum în opera care îi supraviețuiește, transformând memoria personală într-un mod de a face prezent ceea ce ar fi putut fi acoperit de uitare.

În al doilea rând, se conturează o **dimensiune etică**: publicarea manuscriselor nefinalizate implică o responsabilitate asumată. Fiul recunoaște în fragmentele neterminate nu fragilitatea, ci valoarea lor intrinsecă și le redă circuitului cultural, cu loialitate față de adevăr și cu respect pentru demnitatea gândirii. Mai departe, gestul are și nuanță comunitară: nu este doar o datorie a fiului față de tată, ci a doi editori și gânditori Ionuț-Constantin Isac și Victor Constantin Măruțoiu, care surprind, poate, nevoile intelectuale ale unor generații diferite și-și manifestă, astfel, responsabilitatea față de comunitatea de cititori, căreia i se oferă acces la un patrimoniu intelectual care, altfel, ar fi putut rămâne inaccesibil. În sfârșit, în adâncimea lui, actul acesta comportă o **caracteristică simbolică**: puntea dintre generații se reface printr-un gest de continuitate, iar vocea tatălui filosof, prin grija fiului filosof, nu se stinge, ci continuă să rezoneze în spațiul comun al culturii. În acest fel, fidelitatea filială devine, totodată, o formă de loialitate față de gândire, iar memoria personală se convertește într-un bun comun al spiritului.

Această colecție de texte fragmentare, deși se prezintă, similar construcției din precedentul volum *Scrieri filosofice și literare* (Ediția a II-a, revizuită și adăugită, îngrijită de Ionuț-Constantin Isac și Victor Constantin Măruțoiu, Editura Ecou Transilvan, 2023), în formă de mozaic, reușește totuși să respire unitatea unei căutări continue. Ea conferă fragmentului însuși o valoare filosofică, în spiritul tradiției romantice care a recunoscut în incomplet nu o lipsă, ci o formă proprie de plenitudine. Fiecare notă, fiecare însemnare, apare ca o licărire de lumină fixată pe pagina unui jurnal al reflecției: surprinde clipa nașterii ideii, îi conservă strălucirea trecătoare și o integrează în continuitatea unui parcurs intelectual mai amplu. În felul acesta, fragmentele nu sunt simple resturi, ci adevărate mărturii ale unei vieți interioare, purtând în ele urmele unui parcurs ce se continuă dincolo de pagina scrisă. Astfel, volumul depășește simplul proces de arhivare și devine o arhitectură subtilă a gândirii vii, un loc în care fragmentele dialoghează și, prin acest alternare interpretativă, invită cititorul să devină martor și partener al unei căutări neîntrerupte. Asemenea încercări nu doar îmbogățesc câmpul filosofic, ci și reamintesc că filosofia se hrănește nu numai din sisteme încheiate, ci și – poate mai ales – din deschiderea fragmentului și din curajul de a conserva efemerul.

Multe din fragmentele lui Dumitru Isac selectate pentru acest volum se lasă citite ca mărturii ale unei rezistențe discrete prin cultură, în climatul României anilor 1950–1970. Într-un climat intelectual dominat de imperative ideologice și de instrumentalizarea artei și, mai cu seamă a filosofiei ca mijloc util propagandei, Dumitru Isac alege să sublinieze dimensiunea autonomă a creației artistice și filosofice. Această alegere nu are doar valoare estetică, ci și o semnificație filosofică profundă: ea afirmă că arta și gândirea nu își pot pierde dreptul la libertate fără a-și pierde însăși esența. Un prim exemplu grăitor se află în reflecțiile dedicate poeziei, unde autorul insistă asupra originii ei interioare și ireductibile: „*Exprimarea poetică trebuie să vină dintr-o adâncă necesitate interioară. Maiakovski: «Trebuie să pui mâna pe condei numai când n-ai alt mijloc de a vorbi decât versul.»*” (Isac, 2025, p. 283). A formula, în plină epocă a uniformizării, ideea că poezia izvorăște din necesitatea lăuntrică și nu din comandamente exterioare echivala, în mod cert, cu un refuz implicit al dogmatismului estetic. Într-o vreme când arta era chemată să fie „angajată” în spiritul realismului socialist, gânditorul clujean reafirma faptul că valoarea ei provine din autenticitatea experienței, nu din conformarea la dogme politice. Mai mult decât atât, acest filon subtil critic reiese și din accentul pus de autor pe luciditate, spirit critic și competență ca trăsături fundamentale ale actului creator: „*Artistului îi trebuie luciditate (spirit critic și autocritic),*

competență (cunoștințe în materie și un gust format) și pătrundere (forță de analiză, gândire, sensibilitate)" (Isac, 2025, p. 305). Elogiul acestor valori nu reprezintă doar simple preferințe legate de profilul artistului, ci și o pledoarie pentru autonomia gândirii și autenticitatea trăirii estetice. În contextul epocii, un asemenea apel la spirit critic putea fi interpretată ca o formă de contestare, e adevărat, foarte discretă a conformismului cultural. În notele sale de lectură (Isac, 2025, p. 306–307), Dumitru Isac reafirmă criteriile fundamentale ale artei autentice: perenitatea poeziei, care trebuie să rămână vie prin lecturi repetate; caracterul ei dialogic, opus solilocviului autoreferențial; necesitatea conciziei, ca expresie a concentrării sensului; și organicitatea operei, concepută ca un tot coerent, viu și unitar. Dincolo de valoarea lor estetică, aceste reflecții exprimă o formă de apărare a libertății și integrității artei și a organicității operei împotriva împotriva uniformizării și instrumentalizării ideologice. Această atenție la concentrarea sensului se completează firesc cu observația ulterioară privind organicitatea operei de artă: „O particularitate fundamentală a operelor de artă e organicitatea lor. Ele formează un tot coerent, în care părțile se condiționează reciproc și stau într-o relație intimă cu întregul, așa cum se întâmplă cu elementele unui organism” (Isac, 2025, p. 306). Împreună, aceste reflecții definesc exigența lui Isac pentru o artă autentică: în același timp concisă și organică, fidelă atât densității ideatice, cât și coerenței arhitectonice.. Dincolo de planul estetic, această afirmație are rezonanțe filosofice: ea exprimă refuzul fragmentării artificiale și impuse, afirmând unitatea vie a creației. Într-un context în care cultura era adesea dezintegrată și instrumentalizată în funcție de interese ideologice, ideea de organicitate era, implicit, o formă de rezistență, o pledoarie pentru integritatea și coerența spiritului. . Dumitru Isac a afirmat, prin reflecțiile sale despre poezie, artă și cultură, că libertatea spiritului nu este un lux, ci o condiție de posibilitate a gândirii și a creației. În acest sens, opera sa poate fi înțeleasă ca o contribuție semnificativă la menținerea unei tradiții a spiritului critic și a autonomiei culturale într-o epocă marcată de constrângere și dogmatism.

Un nucleu central al volumului este constituit de fragmentele în care Dumitru Isac formulează cu rigoare și claritate principiile gândirii filosofice (Isac, 2025, p. 45–47). Acest segment poate fi citit ca o schiță a unui mic tratat metodologic, în care se încearcă fixarea reperelor unei atitudini filosofice autentice. Departe de a se lăsa atras de formule conjuncturale sau de artificii retorice, Isac caută să delimiteze esențialul, respectiv ceea ce face din filosofie un mod de viață al spiritului și nu doar un joc intelectual sau o anexă ideologică. Dincolo de valoarea sa introductivă, el devine cheia de lectură a întregului volum: toate temele de istoria filosofiei expuse ulterior, fie că este vorba despre Platon, Aristotel sau despre reflecții estetice, vor fi supuse acestei duble exigențe – analiza comparativă și interpretarea critică. Distanța pe care o operează Dumitru Isac între gândirea filosofică propriu-zisă și simplele exerciții speculative ori ideologice trasează clar direcția: filosofia nu este nici retorică gratuită, nici dogmă impusă, ci căutare critică. În acest sens, principiile enunțate au un caracter normativ: ele definesc criteriile prin care un gânditor se poate feri de superficialitate sau dogmatism și prin care istoria filosofiei poate fi interpretată nu ca muzeu inert de idei, ci ca dialog viu între concepte și epoci. Astfel, exigența adevărului devine regula fundamentală: filosofia nu poate fi redusă la instrument ideologic, căci atunci încetează să mai fie filosofie. La fel, reflecția critică constituie metoda indispensabilă: a gândi filosofic înseamnă a interoga fără încetare, a refuza premisele primite de-a gata și a supune totul filtrului rațiunii. În fine, istoricitatea gândirii marchează conștiința faptului că filosofia nu se naște în vid, ci în interiorul unei epoci și al problemelor sale specifice – iar tocmai această dimensiune permite comparația între tradiții și relectura critică a marilor sisteme.

Această triadă – adevăr, critică, istoricitate – face din acest fragment esențial un manifest metodologic al întregului volum. Relevanța lor se amplifică dacă le citim în contextul epocii: în România anilor 1950–1970, să enunți principiul fidelității față de adevăr, al reflecției critice și al situării istorice a gândirii însemna, chiar și voalat, să propui o alternativă la discursul oficial. Prin urmare, întreg demersul lui Dumitru Isac – de la interpretările asupra clasiceilor până la reflecțiile estetice – se sprijină pe aceste principii, care transformă istoria filosofiei dintr-o simplă erudiție într-un exercițiu critic. Fidelitatea față de adevăr, chiar și atunci când acesta este incomod sau contrar spiritului dominant al epocii, devine semnul distinctiv al autenticității gândirii. Dumitru Isac subliniază, de asemenea, necesitatea reflecției critice: a gândi filosofic înseamnă a interoga fără încetare, a refuza premisele acceptate de-a gata, a supune totul filtrului rațiunii. În sfârșit, autorul arată că filosofia este întotdeauna istoric situată: ea nu se naște în vid, ci se configurează în interiorul unei epoci, al problemelor și tensiunilor unei societăți concrete.

Un concept-cheie al acestor fragmente propuse de Dumitru Isac este realismul critic. Acesta nu trebuie confundat nici cu realismul pur, „naiv”, care se mulțumește să constate existența lumii exterioare nemediată de vreo interogație reflexivă, nici cu realismul socialist impus ideologic, care reduce realitatea la o schemă dogmatică menită să servească unui discurs politic. În viziunea lui Dumitru Isac, realismul critic este, dimpotrivă, o poziție filosofică echilibrată, care îmbină recunoașterea existenței unei realități obiective cu exigența unui spirit critic, permanent atent la modulurile prin care această realitate este interpretată și valorificată de gândirea umană.

În reflecțiile lui Dumitru Isac, realismul critic se înfățișează ca o formă de discernământ, ca o disciplină a echilibrului. Inspirat de tradiția aristotelică, Dumitru Isac readaptează acest concept cu reflecții antice la exigențele modernității, unde realitatea trebuie supusă perpetuu unei interpretări critice. Filosofia devine astfel, pentru autor, un exercițiu mereu contrastant ce balansează între recunoașterea realității ca un dat obiectiv și perpetua interogație critică, menită să evite orice formă de absolutizare dogmatică. Filosoful clujean se opune, prin urmare, atât formelor radicale de idealism (spre exemplu platonismul), cât și relativismelor sceptice. Mai mult decât atât, Dumitru Isac sugerează și implicațiile mai profunde ale acestui realism critic atunci când îi subliniază caracterul etic, cea de „virtute cardinală” a spiritului filosofic. Profesorul Isac induce, prin realismul critic, o metodă de rezistență intelectuală, căci într-o epocă dominată de o ideologie extrem de restrictivă, conceptul propus sugera o metodă de păstrare a autonomiei gândirii fără a neglija fidelitatea față de adevăr, deschizând, într-o manieră comparativă, totodată, câteva potențiale căi din istoria filosofiei occidentale. În același timp, spre deosebire de „noologia abisală” a lui Blaga, orientată spre o „culturologie a misterului” (Isac, 2025, p. 14), sau de estetica ortodoxă a lui Crainic, înclinată adesea spre o judecată normativă a creației moderne, Isac preferă un demers analitic ce leagă estetica de ontologie, epistemologie și filosofia culturii, pentru a-și marca propriile opțiuni critice. Această poziționare nu urmărește exaltarea speculativă, ci instituirea unui cadru de reflecție în care dialogul filosofic comparativ devine posibil prin refuzul oricărei alinieri necritice la paradigmele dominante ale perioadei. În acest sens, abordările sale se disting prin capacitatea de a lega analiza estetică de dimensiuni ontologice, epistemologice sau culturale, într-un demers critic ce contrastează deliberat cu viziunile speculative sau dogmatice ale contemporanilor săi, dar care își conservă relevanța prin refuzul alinierii la formulele dogmatice ale epocii.

Un alt aspect remarcabil al volumului, care continuă linia ideatică deschisă în volumul anterior *Scrieri filosofice și literare* (Ediția a II-a, revizuită și adăugită, îngrijită de Ionuț-Constantin Isac și Victor Constantin Măruțoiu, Editura Ecou Transilvan, 2023) rezidă în atenția pe care Dumitru Isac o acordă artei și culturii. La fel ca în volumul precedent, fragmentele alese și transpuse cu măiestrie de cei doi editori sub forma unui adevărat tablou-colaaj reflectă credința totală a autorului în potențarea reciprocă a filosofiei și experienței estetice. În scriitura sa, reflecția filosofică nu se consumă în pure abstracțiuni, ci caută să atingă acel punct de confluență unde gândirea devine expresie, iar expresia se metamorfozează în cunoaștere.

În concepția lui Isac, poezia nu este un simplu ornament menit să înfrumusețeze discursul, ci o formă *sui generis* de cunoaștere, un mod de a accede la adevăruri pe care, singură, rațiunea le-ar putea rata. Ea trebuie să atingă sufletul cititorului și să rămână vie în el asemenea cuvintelor lui Samad Vurgun, pe care Isac le notează cu atenție: „Lirica [...] nu trebuie să semene cu o pasăre zburătoare care și-a cântat cântecul și apoi și-a luat zborul. O poezie lirică, un cântec trebuie să intre în sufletul omului, să-și facă cuib în inima lui... să trezească în el sentimente frumoase, înălțându-l, făcându-l mai puternic, mai inteligent și mai bogat sufletește” (Isac, 2025, p. 290).

Astfel, poezia are, prin urmare, pentru Dumitru Isac, atât o dimensiune afectivă, cât și una formativă, fiind nu doar o expresie a emoției, ci și un exercițiu de discernământ și de responsabilitate spirituală. În mod similar, oratoria nu este redusă la o tehnică a persuasiunii, ci devine o artă a convingerii în slujba adevărului, acolo unde cuvântul nu manipulează, ci luminează. „Trebuie luat în considerare și faptul că, aparținând artelor logosului, discursul se eliberează, pe parcursul său, de ideile și argumentele cu care operează... Ca în orice artă, și în oratorie se caută originalitate, unicatul primordial” (Isac, 2025, p.261). Limbajul însuși, privit nu doar ca instrument de comunicare, ci ca mediu al sensului, devine în fragmentele lui Dumitru Isac o modalitate prin care lumea se dezvăluie în multiplele ei straturi. Din acest punct de vedere, opera sa se apropie de ceea ce am putea numi o filosofie a culturii, unde granițele dintre gândire, artă și viață se estompează. Este un demers ce

trimite, pe de o parte, la tradiția filosofiei hermeneutice, pentru care limbajul devine un orizont al înțelegerii, și, pe de altă parte, indică spre tradiția esteticii romantice, care a descoperit capacitatea artei de a oferi o cale de acces la adevăr, depășind, astfel, paradigma simplificatoare pentru care arta era doar un simplu artificiu ornamental ce conferea lumii un plus de valoare estetică. După jumătatea secolului trecut, în contextul politic românesc, o asemenea abordare avea și o semnificație implicit critică, respectiv aceea de a reafirma autonomia artei și a limbajului într-o epocă în care acestea erau unele dintre cele mai puternice instrumente politice. A vorbi despre poezie ca formă de cunoaștere, despre oratorie ca artă a adevărului sau despre limbaj ca spațiu al revelației era, în contextul realismului socialist, un mod subtil de a apăra libertatea spiritului.

Chiar și în fața unei opere de indubitabilă valoare, spiritul critic rămâne dator să semnaleze acele limite care, departe de a umbri importanța ansamblului, îi pun în lumină condiționările istorice și vulnerabilitățile intrinseci, făcând înțelegerea ei cu atât mai deplină.

În acest volum, o privire mai tăioasă ar remarca, în mod cert, lipsa accesului la anumite surse occidentale, o consecință directă a izolării culturale impuse de regimul politic al epocii. În România anilor 1950–1970, contactul cu filosofia europeană contemporană – fenomenologia germană, existențialismul francez, analitica limbajului din spațiul anglo-saxon – era sever limitat, iar unele curente circulau doar fragmentar sau prin medieri secundare. În acest context, faptul că anumite pasaje ale gânditorului clujean par astăzi incomplete sau lipsite de actualitate nu reflectă în niciun fel o insuficiență a gândirii sale, ci doar limitările istorice în care aceasta a creat. Tocmai de aceea, lectura volumului cere un surplus de efort hermeneutic de contextualizare: anumite „lipsuri” sunt de fapt urme ale unei epoci de închidere culturală, care, paradoxal, stău mărturie a tenacității unui spirit filosofic ce a încercat să rămână deschis chiar și în condiții restrictive și opresive. În al doilea rând, stilul autorului trădează, uneori, o anumită înclinație spre retorică, unde artificul stilistic și frumusețea expresiei riscă să atenueze ușor claritatea conceptuală. Totuși, această tendință trebuie privită mai curând ca expresia unei opțiuni deliberate: aceea de a face din filosofia scrisă nu doar un discurs abstract, ci o scriitură vie, formativă și accesibilă, ancorată în tradiția pedagogică a gândirii, unde eleganța limbajului devine parte integrantă din exercițiul de transmitere a ideilor. Volumul poartă, în fine, în mod inevitabil fragilitățile inerente scrierii fragmentare: lipsa unei arhitecturi unitare, reluările tematice, paginile neterminate. Dar tocmai aceste imperfecțiuni îi conferă textului o autenticitate aparte și o valoare documentară inestimabilă, permițând cititorului să pătrundă în intimitatea „șantierului” filosofic, acolo unde ideile se nasc, se tatonează, se reiau și se corectează. Astfel, fragmentele nu slăbesc ansamblul, ci îl umanizează, oferindu-ne șansa rară de a surprinde filosofia în ipostaza ei vie și neliniștită. Recuperarea scrierilor lui Dumitru Isac este un veritabil eveniment cultural și filosofic, readucând în atenție nu doar opera unui gânditor, ci și spiritul unei epoci cu tensiunile și provocările ei. Textele, în pofida fragmentarității, dezvăluie particularitatea unei gândiri care, chiar sub constrângerii, a rămas fidelă adevărului, spiritului critic și valorilor culturale.

Realismul critic, propus de filosoful clujean ca metodă și atitudine, se dovedește a fi nu doar un concept teoretic, ci și o formă de rezistență intelectuală. Dincolo de cele câteva limite ale sale, volumul are o semnificație dublă: de document istoric al filosofiei românești din a doua jumătate a secolului XX și, totodată, de invitație actuală la redescoperirea forței fragmentului, a memoriei și a reflecției critice. Asemenea pagini pot fi citite și ca o pledoarie pentru o formă de scriitură filosofică adaptată timpurilor noastre: o gândire notată pe viu, în mișcarea ei, fără a aștepta definitivarea sistematică. Ceea ce odinioară părea precaritate sau improvizație se dovedește astăzi o formă de autenticitate: filosofia care se lasă surprinsă în dinamica ei interioară, în tatonările și ezitățile ei, vorbește poate mai convingător spiritului contemporan decât construcțiile închise și solemne. În acest sens, fragmentul nu este o lipsă, ci o formă de viață a gândirii, potrivită lumii noastre accelerate și pluraliste. În acest sens, demersul lui Dumitru Isac nu aparține doar trecutului, ci răsună cu actualitate, invitându-ne să regăsim în fragmente o formă autentică de exprimare a libertății și spontaneității spiritului.

Codruța Liana Cuceu²

---

² Department of Socio-Human Research, “George Barițiu” History Institute of the Romanian Academy, Cluj-Napoca; ORCID: 0009-0004-5566-1268.